

Katarzyna Nowacka-Bandosz

ZMIANY STRUKTURY ŚWIATOWEGO HANDLU USŁUGAMI W LATACH 1980–2006

Dynamiczny rozwój handlu usługami stał się jedną z ważniejszych cech współczesnego etapu międzynarodowego podziału pracy. Wynika to faktu, że wzrost znaczenia usług jest obecnie prawidłowością ekonomiczną oraz wymogiem rozwoju we współczesnym świecie. Zjawisko to z różną intensywnością dotyczy poszczególnych rodzajów usług. Celem artykułu jest analiza przekształceń w handlu usługami i wskazanie usług nowoczesnych, na które popyt w skali świata charakteryzuje się tendencją wzrostową.

I

Analizując usługi w podziale na trzy podstawowe rodzaje: podróże, transport i pozostałe¹, należy podkreślić dynamiczny rozwój ostatniej kategorii. W związku z tym również udział usług pozostałych w strukturze wywozu usług ogółem wzrósł z 37% w 1980 roku do 50% w 2006 roku (por. rysunek 1).

Na drugim miejscu w światowej strukturze eksportu usług znajdują się podróże (w 2006 roku przypadało na nie około 27% wpływów z eksportu usług ogółem). Turystyka zaczęła przeważać w światowym handlu usługami nad transportem w 1987 roku i w kolejnych latach utrzymywała tę pozycję. Odsetek przypadający

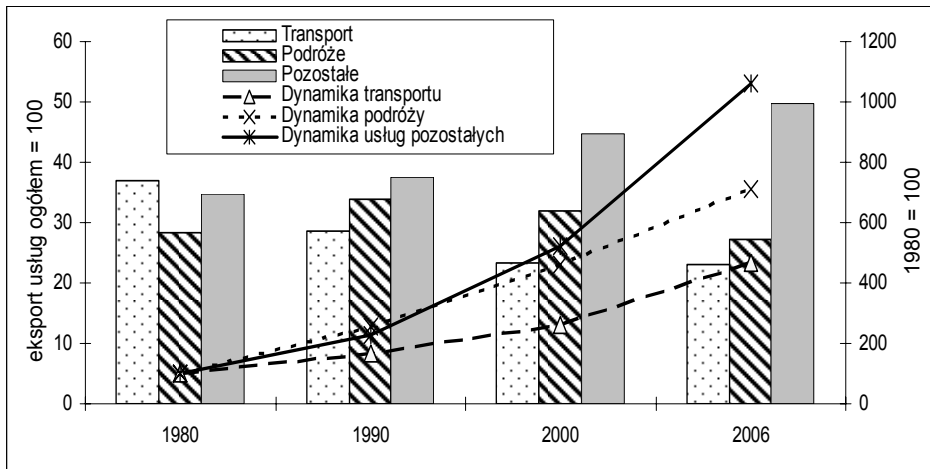
---

¹ W rozumieniu metodologii MFW, międzynarodowy handel usługami, powstaje na skutek realizacji transakcji usługowych między rezydentami dwóch krajów, co znajduje swoje odzwierciedlenie w bilansach płatniczych krajów. Tak interpretowana międzynarodowa wymiana usług według MFW obejmuje tzw. usługi rynkowe (ang. *commercial services*) rejestrowane w bilansie obrotów bieżących jako transport, podróże i usługi pozostałe.

na podróże wykazywał jednak lekką tendencję spadkową, co nie jest korzystnym zjawiskiem. Stwierdzono bowiem szczególnie pozytywny wpływ turystyki międzynarodowej na gospodarkę światową. Nie ogranicza się on tylko do bezpośrednich wpływów dewizowych, ale także do pobudzania dalszej produkcji towarów i usług, a przez to do wzrostu zatrudnienia i dalej – dochodów².

Najmniejszy udział w strukturze rodzajowej wykazują usługi transportowe (w 2006 roku przypadało na nie około 23% wpływów z eksportu usług ogółem). Grupa ta straciła najwięcej na znaczeniu w ostatnich dekadach.

Rys. 1. Struktura rzeczowa międzynarodowego handlu usługami w latach 1980–2006 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Statistics database on-line*, WTO

Jak wspomniano, największy w strukturze międzynarodowej wymiany usługowej udział przypada na tak zwane usługi pozostałe. Kategoria ta obejmuje wiele różnorodnych rodzajów usług: ubezpieczeniowe, łącznościowe, finansowe, informatyczne i informacyjne, budowlane, osobiste, rekreacyjne i kulturalne, patenty, prawa autorskie i opłaty licencyjne, oraz pozostałe usługi handlowe³. Spośród nich

² Por. *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, PWE, Warszawa 2006, s. 62.

³ W odniesieniu do pozostałych usług handlowych używa się również określeń pozostałe usługi dla przedsiębiorstw i usługi biznesowe.

największy odsetek w strukturze usług pozostałych ogółem przypada obecnie na tak zwane pozostałe usługi handlowe, do których zalicza się pośrednictwo handlowe i pozostałe usługi związane z handlem, usługi leasingowe (leasing operacyjny) oraz pozostałe usługi handlowe i techniczne, takie jak usługi prawne, rachunkowe, doradcze i *public relations*, reklama, badania rynków i badanie opinii publicznej, usługi badawczo-rozwojowe, usługi architektoniczne, inżynieryjne i inne techniczne, usługi rolnicze, wydobywcze i przetwórstwo na miejscu.

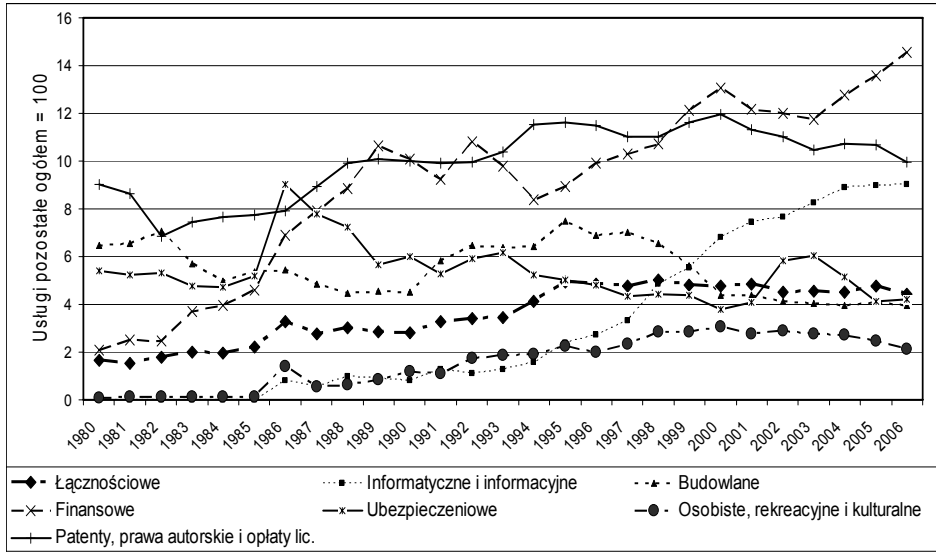
Przewaga pozostałych usług biznesowych w eksporcie usług pozostałych jest, jak wspomniano, znaczna, lecz w minionych dekadach była jeszcze większa. W roku 1980 ich udział w eksporcie usług pozostałych wynosił ponad 75%, a obecnie jest to niespełna 44%. Niewątpliwie wynika to ze wzrostu znaczenia w handlu międzynarodowym innych rodzajów usług (np. informatycznych), ale nie bez znaczenia był tu również fakt udoskonalenia metod zbierania danych, dzięki czemu część usług umieszczanych wcześniej w ogólnej kategorii „pozostałych usług biznesowych” jest obecnie wyszczególniana w osobnej kategorii.

Ponadto od końca lat 80. ubiegłego wieku na drugiej lub trzeciej pozycji w handlu usługami pozostałymi znajdują się usługi finansowe (obecnie przypada na nie około 15% eksportu usług pozostałych) oraz patenty, opłaty licencyjne i prawa autorskie (10%). Na czwartym miejscu utrzymują się od początku obecnej dekady usługi informatyczne i informacyjne (9%). Kolejne pozycje zajmują: usługi łącznościowe, ubezpieczeniowe, budowlane oraz osobiste, rekreacyjne i kulturalne (por. rysunek 2).

Analizując tendencje w okresie 1995–2006 charakteryzujące handel poszczególnymi rodzajami usług, należy zauważyć, że największą dynamikę w grupie usług pozostałych wykazywały usługi informatyczne i informacyjne (eksport rósł średnio o około 24% rocznie, por. rysunek 3). Szybko rozwijał się również handel usługami finansowymi (około 15% rocznie), a w następnej kolejności usługami osobistymi, rekreacyjnymi i kulturalnymi, łącznościowymi oraz patentami, prawami autorskimi i opłatami licencyjnymi. Wysoka dynamika tych usług (w szczególności informatycznych i finansowych) przyczyniła się do wspomnianego wzrostu roli usług pozostałych w wymianie międzynarodowej.

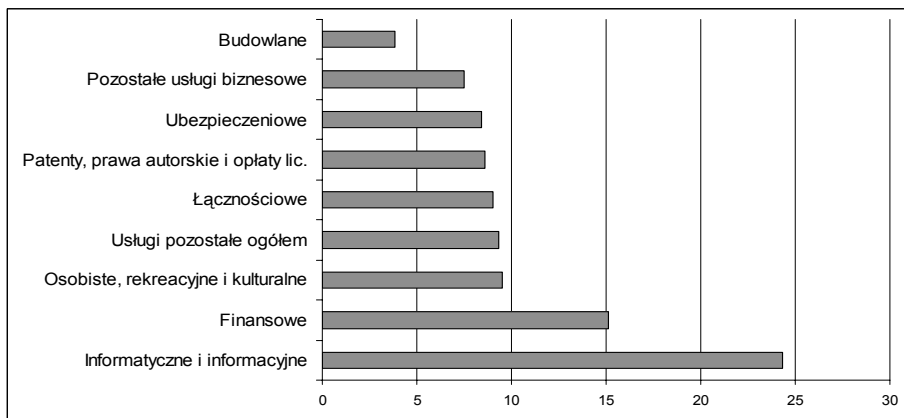
Tendencje w światowym imporcie usług rynkowych są, oczywiście, podobne do wyżej ukazanych.

Rys. 2. Struktura światowego eksportu usług pozostałych (bez tak zwanych pozostałych usług handlowych) według kategorii w latach 1980–2006 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Handbook of Statistics on-line, UNCTAD, za odpowiednie lata.

Rys. 3. Średnioroczna dynamika światowego eksportu usług pozostałych według kategorii w latach 1995–2006 (%)

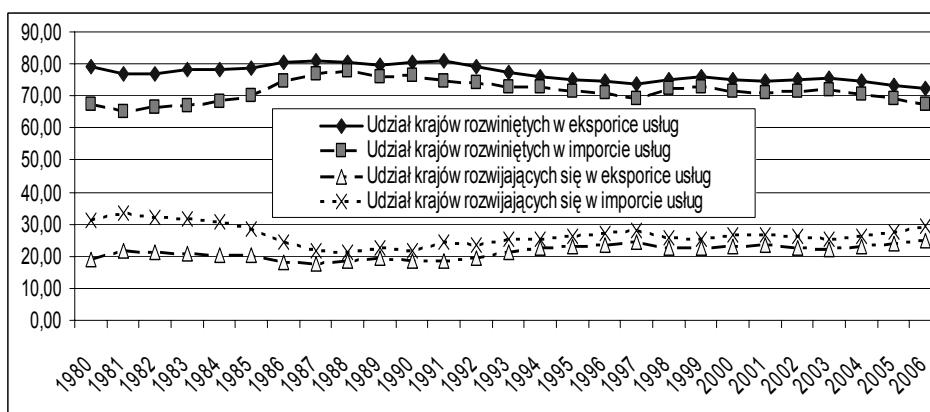

Źródło: jak pod rysunkiem 2.

II

Głównymi uczestnikami międzynarodowej wymiany usługowej są kraje wysoko rozwinięte. W roku 2006 z tej grupy państw pochodziło około 72% światowego eksportu usług i 67% globalnego importu. Udział krajów rozwijających się w globalnym eksporcie wynosił natomiast około 25%, a w imporcie około 29% (por. rysunek 4).

Rys. 4. Udział krajów rozwiniętych i rozwijających się w światowym eksporcie i imporcie usług w latach 1980–2006 (%)

Źródło: jak pod rysunkiem 2.

W poprzednich dekadach przewaga krajów rozwiniętych w światowym eksporcie usług była o kilka punktów procentowych większa (np. w 1980 roku udział tej grupy państw wynosił ponad 80%, por. rysunek 3). Jednak w latach 1980–2006 nastąpił ponadośmiokrotny wzrost wartości eksportu z krajów rozwijających się, co skutkowało lekką tendencją wzrostową w krajach rozwijających się (i jednocześnie wspomnianym spadkiem znaczenia państw rozwiniętych). Wzrost odsetka krajów rozwijających się w światowym eksporcie usług wynikał głównie z bardzo wysokiej dynamiki wywozu kilku krajów nowo uprzemysłowionych Azji (głównie Korei Południowej, Singapuru, Indii i Hongkongu z Chinami)⁴. W związku z tym udział całe-

⁴ W latach 1990–2000 średnioroczne tempo wzrostu eksportu usług z tych państw było w większości dwucyfrowe (por. <http://www.wto.org>).

go regionu azjatyckiego w światowym eksporcie usług wzrósł z 11% w 1980 roku do 19% w 2006 roku (por. dane w tabeli 1). Największy udział w światowym eksporcie usług od lat przypada jednak na europejskie kraje wysoko rozwinięte (około 49% w 2006 roku).

Tabela 1. Struktura i dynamika eksportu usług na świecie w latach 1980–2006, według regionów (%)

	1980	1985	1990	1995	2000	2006	1980–2006 (1980 = 100)
	udział grup krajów w światowym eksporcie usług (świat = 100)						
Kraje rozwinięte, w tym:	79,2	78,6	80,4	75,2	75,0	72,1	654,9
Ameryki	14,1	20,4	19,9	19,6	21,9	17,0	869,5
Azji	5,9	6,1	5,5	5,9	5,5	4,9	594,7
Europy	58,0	50,7	53,4	48,0	46,0	48,8	605,1
Oceanii	1,2	1,4	1,5	1,7	1,6	1,5	840,3
Kraje rozwijające się, w tym:	19,0	20,2	18,7	23,1	23,3	25,0	943,9
Afryki	3,4	3,0	2,6	2,2	2,1	2,4	508,7
Ameryki	4,8	4,7	3,8	3,7	4,1	3,5	522,4
Azji	10,8	12,4	12,2	17,1	17,0	19,0	1271,8
Oceanii	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	486,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Handbook of Statistics on-line*, UNCTAD, za odpowiednie lata.

Tendencje w strukturze regionalnej światowego importu usług rynkowych są podobne jak w przypadku eksportu. Od wielu lat niezmiennie duży udział przypada na państwa wysoko rozwinięte położone w Europie. W roku 2006 była to blisko połowa światowego importu usług, głównie dzięki dużemu zapotrzebowaniu na tego rodzaju świadczenia w Unii Europejskiej. Dodatkowo można zauważyć systematyczny wzrost znaczenia azjatyckich krajów rozwijających się (z około 17% globalnego importu w 1980 do około 22% w 2006 roku, por. dane w tabeli 2).

Tabela 2. Struktura i dynamika importu usług na świecie w latach 1980–2006, według regionów (%)

	1980	1985	1990	1995	2000	2006	1980–2006 (1980 = 100)
	udział grup krajów w światowym imporcie usług (świat = 100)						
Kraje rozwinięte, w tym:	67,3	70,3	76,3	71,2	71,5	67,3	618,4
Ameryki	11,8	20,0	16,8	14,0	17,5	15,4	804,6
Azji	8,0	7,8	10,3	10,5	8,4	5,6	433,6
Europy	45,6	40,2	47,2	45,0	43,9	44,9	608,3
Oceanii	1,9	2,2	2,0	1,8	1,5	1,5	475,6
Kraje rozwijające się, w tym:	31,1	28,7	21,8	26,4	26,5	29,2	581,4
Afryki	6,8	5,3	3,5	3,0	2,6	3,3	301,2
Ameryki	6,8	5,4	4,3	4,5	4,9	4,0	365,0
Azji	17,3	17,9	14,0	18,8	18,9	21,8	777,1
Oceanii	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	497,7

Źródło: jak pod tabelą 1.

III

Analizując poszczególne rodzaje usług pod względem struktury geograficznej wpływów i wydatków na świecie, można zauważyć pewne prawidłowości. Przede wszystkim w odniesieniu do wszystkich rodzajów usług wyraźnie zaznaczyła się pozycja Europy, gdyż na kraje pochodzące z tego regionu przypadała około połowa światowego eksportu usług transportowych, podróży oraz usług pozostałych (por. dane w tabeli 3). Co więcej, w odniesieniu do poszczególnych rodzajów usług pozostałych odsetek przypadający na Europę przekraczał 60% wartości światowego eksportu (dotyczyło to np. usług łącznościowych, ubezpieczeniowych, finansowych, informatycznych i informacyjnych⁵).

Europa była jednocześnie odbiorcą około 1/2 wartości światowego importu usług pozostałych i turystycznym oraz około 40% – usług transportowych. Można zatem powiedzieć, że światowe obroty usługowe w znacznej mierze są skoncentrowane w regionie europejskim, w tym głównie w Unii Europejskiej, na którą przypadało w 2006 roku 40–50% światowego handlu poszczególnymi rodzajami usług.

⁵ Obliczenia własne na podstawie *Handbook of Statistics...*, za odpowiednie lata.

Udział pozostałych regionów geograficznych w handlu poszczególnymi rodzajami usług był znacznie mniejszy. Na Azję przypadało około 20–30% obrotów poszczególnymi rodzajami usług, a na Amerykę Północną dalsze 10–20%. Znaczenie innych regionów: Afryki, Środkowego Wschodu, Wspólnoty Niepodległych Państw oraz Ameryki Środkowej i Południowej, było na każdym z analizowanych rynków usługowych niewielkie, poniżej 5% (por. dane w tabeli 3).

Analizując strukturę rodzajową handlu usługami w poszczególnych regionach świata, można zauważyć, że usługi pozostałe były najważniejszą pozycją eksportową głównie w rejonach rozwiniętych gospodarczo. W związku z tym w Europie i Ameryce Północnej, a także w Azji na usługi pozostałe przypadła około połowa wpływów ze sprzedaży usług (por. dane w tabeli 4), natomiast w regionach mniej zamożnych rola usług pozostałych była mniejsza.

Tabela 3. Struktura rodzajowo-geograficzna handlu usługami na świecie w 2006 roku (%)

	Wyszczególnienie	Eksport	Import
TRANSPORT	Afryka	2,5	4,4
	Azja	26,6	30,6
	Europa	49,2	39
	Środkowy Wschód	2,5	5,2
	Ameryka Północna	13,1	15
	Ameryka Środkowa i Południowa	2,9	3,9
	Wspólnota Niepodległych Państw	2,7	1,9
PODRÓŻE	Afryka	2,1	4,3
	Azja	22,2	20,6
	Europa	49,3	48,2
	Środkowy Wschód	4,7	2,7
	Ameryka Północna	15,4	17,9
	Ameryka Środkowa i Południowa	2,7	4,6
	Wspólnota Niepodległych Państw	1,8	3,5
POZOSTAŁE	Afryka	1,2	2,7
	Azja	21,8	23,2
	Europa	54	51,1
	Środkowy Wschód	2,1	2,6
	Ameryka Północna	17,9	15,2
	Ameryka Środkowa i Południowa	1,7	2,6
	Wspólnota Niepodległych Państw	1,2	2,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statistics database...

Tabela 4. Struktura geograficzno-rodzajowa handlu usługami w 2006 roku (%)

Wyszczególnienie	Usługi	Import	Eksport
Ameryka Północna	transport	27,9	17,2
	podróże	26,2	28,3
	pozostałe	45,9	54,5
Ameryka Środkowa i Południowa	transport	37,7	22,7
	podróże	23,1	44,0
	pozostałe	39,3	33,4
Europa	transport	23,5	21,9
	podróże	27,4	25,4
	pozostałe	49,2	52,6
Afryka	transport	41,5	24,2
	podróże	18,4	46,5
	pozostałe	40,1	29,4
Azja	transport	34,7	27,0
	podróże	23,2	24,7
	pozostałe	42,1	48,3
Środkowy Wschód	transport	36,8	23,2
	podróże	32,7	32,3
	pozostałe	30,5	44,5
Wspólnota Niepodległych Państw	transport	20,1	40,0
	podróże	34,5	26,5
	pozostałe	45,5	33,5

Źródło: jak pod tabelą 3.

Do kategorii usług pozostałych zalicza się jednak wiele rodzajów usług. W związku z tym warto nadmienić, że tak znaczne wartości przychodów z tytułu eksportu usług pozostałych w regionach skupiających kraje zamożne pochodziło głównie ze sprzedaży usług nowoczesnych. W związku z tym na usługi finansowe, informatyczne i informacyjne, prawa autorskie oraz pozostałe usługi biznesowe łącznie przypadało około 80% wpływów eksportowych całej grupy usług pozostałych w poszczególnych regionach (por. dane w tabeli 5).

Jak już zasygnalizowano, w krajach mniej zamożnych relatywnie większe znaczenie miały usługi tradycyjne, czyli podróżnicze (około 40% wpływów w Afryce, Ameryce Środkowej i Południowej, por. dane w tabeli 4), transportowe (około 40% wpływów we WNP), a spośród usług pozostałych – budowlane (23% we WNP). Wyjątkiem jest Środkowy Wschód, gdzie najważniejszą pozycją eksportową były usługi pozostałe.

W strukturze rodzajowej importu usług we wszystkich analizowanych regionach można zauważyć relatywnie duże znaczenie wydatków ponoszonych na usługi pozostałe (wyjątkiem jest ponownie Bliski Wschód, gdzie największy udział miały usługi transportowe – por. dane w tabeli 4).

Tabela 5. Struktura rodzajowa handlu usługami pozostałymi według regionów świata w 2006 roku (eksport usług pozostałych w poszczególnych regionach = 100)

Usługi	Azja	WNP	Europa	Ameryka Północna	Ameryka Środkowa i Południowa
Łącznościowe	3,2	7,7	5	3,6	10
Budowlane	5,2	23,1	4,4	1,8	0
Ubezpieczeniowe	2,4	0	4,6	5,4	5
Finansowe	8,9	7,7	16,5	16,2	5
Informatyczne i informacyjne	9,3	7,7	9,8	5,4	5
Prawa autorskie, patenty, opłaty licencyjne	8,9	0	7,6	27,0	5
Pozostałe usługi biznesowe	60,9	53,8	49,8	34,7	65
Usługi dla ludności, kulturalne, rekreacyjne	1,2	0	2,3	5,9	5

Źródło: jak pod tabelą 3.

IV

Reasumując, struktura usług mających znaczenie w handlu międzynarodowym zmieniała się w czasie. Oprócz tradycyjnych rodzajów działalności usługowej, takich jak na przykład transport, turystyka i ubezpieczenia, coraz większego znaczenia nabierają usługi nowoczesne, oparte na postępie technologicznym, czyli głównie usługi informatyczne i informacyjne, sprzedaż licencji i patentów oraz inne usługi z zakresu obsługi przedsiębiorstw (tzw. usługi biznesowe). Wzrost roli usług nowo-

czesnych jest obserwowany przede wszystkim w krajach wysoko rozwiniętych, które dzięki temu są głównymi uczestnikami międzynarodowej wymiany usługowej. Z kolei w państwach mniej zamożnych relatywnie większe znaczenie mają usługi tradycyjne. W związku z tym – z uwagi na mniejsze zapotrzebowanie w skali świata na te usługi – rola krajów rozwijających się na międzynarodowym rynku usług jest odpowiednio mniejsza (niż państw rozwiniętych gospodarczo).

Zaobserwowane tendencje w przekształceniach w handlu usługami są kontynuowane w dynamicznym rozwoju handlu usługami nowoczesnymi. Przemawia za tym fakt, że gospodarka światowa znajduje się obecnie na etapie rozwoju określanym mianem gospodarki i społeczeństwa informacyjnego, których rozwój w znacznej mierze jest oparty właśnie na nowoczesnych usługach.

Rzeczony rozwój nowoczesnych usług jest elementem pewnej sekwencji zmian charakteru działalności usługowej na kolejnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego. W związku z tym początkowo dominują usługi niewymagające wysokich kwalifikacji (prowadzenie domu, sprzedaż uliczna itp.), potem rozwijają się usługi osobiste wymagające kwalifikacji (np. usługi naprawcze, sprzedaż artykułów specjalistycznych). Następnym etapem jest rozwój działalności usługowej związanej z obsługą przemysłu (np. usługi prawnicze, rachunkowość, banki, ubezpieczenia, transport) i równolegle pojawiają się usługi o charakterze konsumpcyjnym (np. turystyka). W kolejnej fazie następuje dynamiczny rozwój usług opartych na wysokich technologiach, między innymi w dziedzinie telekomunikacji i informatyki⁶.

Dzięki nowym technologiom informatycznym i komunikacyjnym coraz więcej rodzajów usług jest przedmiotem obrotów międzynarodowych, chociaż do niedawna uważano je za dobra niehandlowe (ang. *non-tradables*). Pewne cechy usług (takie jak niematerialny charakter, nierozdzielność procesu świadczenia i konsumpcji, nietrwałość usług oraz brak możliwości ich transportowania i magazynowania), które tradycyjnie determinowały ich lokalny charakter, uległy przewartościowaniu. Postęp technologiczny umożliwił bowiem umiędzynarodowienie wielu rodzajów usług, a w szczególności nowoczesnych usług produkcyjnych. Popyt na te usługi (zwane również usługami pośrednimi) zgłaszają przedsiębiorstwa, które następnie wykorzystują je w procesie produkcji dóbr materialnych. Co więcej, w odniesieniu do nowoczesnych usług biznesowych obserwuje się swego rodzaju uzależnienie pro-

⁶ Szerzej na ten temat zob. K. Kłosiński, *Międzynarodowy obrót usługowy*, Warszawa 2002, s. 9–16.

dukcji materialnej od wzbogacającego ich wkładu; dotyczy to między innymi usług telekomunikacyjnych i informatycznych, finansowych i innych usług biznesowych (jak np. doradztwo prawne, usługi w sferze zarządzania, usługi informatyczne, księgowo-podatkowe, architektoniczne, urbanistyczne)⁷.

W miarę jak wzrasta rola technologii informatycznych w sektorze usług, coraz cenniejszym aktywnym staje się kapitał ludzki (wykształcona i wykształcona kadra), rzeczowy (m.in. istniejąca infrastruktura, włączając w to wyposażenie wysokiej technologii) oraz informatyczny (np. suma zgromadzonych i przetworzonych informacji podstawowych oraz zdolność do zastosowania technologicznych innowacji). Wyposażenie krajów w te czynniki zależy między innymi od nakładów na badania i rozwój oraz edukację, akumulacji doświadczenia, poziomu rozwoju technologicznego i przemysłowego oraz od regulacji państwa w tym zakresie. Oznacza to, że kraje zaawansowane technologicznie i posiadające bogate zasoby kapitału ludzkiego i rzeczowego mogą uzyskiwać przewagę komparatywną ułatwiającą handel usługami nowoczesnymi. W związku z tym państwa te również będą zainteresowane dalszą liberalizacją usług, które mogą być świadczone transgranicznie (takich, jak np. usługi finansowe, informatyczne i inne biznesowe). Warto dodać, że kraje względnie zasobne w niewykwalifikowanych pracowników mogą odnosić większe korzyści ze specjalizacji w eksporcie usług pracochłonnych (np. budowlane)⁸.

Perspektywy rozwoju międzynarodowego handlu usługami nowoczesnymi wynikają również z faktu, że rosnące zastosowanie informacyjnych i komunikacyjnych technologii w sferze gospodarczej intensyfikuje głębokie przemiany w funkcjonowaniu, działalności i ekspansji przedsiębiorstw na rynku globalnym. Jednym z ważniejszych aspektów tych przemian jest przekazywanie pewnych rodzajów usług do zrealizowania poza firmą, obecnie coraz częściej za granicą. Jest to tak zwane zjawisko offshoringu usług, w którego ramach dochodzi do przenoszenia wytwarzania usług za granicę, a następnie ich importowania⁹. Dostawy usług wytwarzanych w ramach offshoringu stymulują rozwój międzynarodowego handlu usługami

⁷ Szerzej na ten temat zob. *Współczesna ekonomika usług*, red. S. Flejterski, A. Panasiuk, J. Perenc, G. Rosa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 47–48; M. Okulus, *Usługi jako czynnik aktywizujący długofalowy rozwój gospodarki*, Raporty IRiSS nr 71, Warszawa 1998, s. 46 i n.

⁸ Szerzej na ten temat zob. J. Wyszowska-Kuna, *Handel usługami w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 20.

⁹ Szerzej na ten temat R. Grzanka: *Umieędzynarodowienie sektora usług*, „Gospodarka Narodowa” 2007, nr 7–8, s. 47–48.

mi, a jego dynamikę podnosi pogłębiająca się specjalizacja różnych zagranicznych dostawców oraz włączanie nowych rodzajów usług do obrotu międzynarodowego¹⁰. Zjawiska te dotyczą przede wszystkim usług, które spełniają następujące warunki: a) nie wymagają bezpośredniego kontaktu między usługodawcą a usługobiorcą; b) zawierają wysoki udział informacji i nowoczesnej wiedzy, na przykład usługi eksperckie, związane z obsługą partnerów biznesowych; c) mogą być świadczone na odległość przez sieć telekomunikacyjną i internetową, na przykład obsługa reklamacji, doradztwo techniczne, badania rynku. Proces offshoringu, określany jako nowa fala globalizacji, przyczynia się zatem do pogłębienia międzynarodowego podziału pracy w nowoczesnych usługach¹¹.

Podsumowując, rozwój międzynarodowego handlu usługami jest związany z wieloma czynnikami makroekonomicznymi i mikroekonomicznymi, których konsekwencją stały się przekształcenia w strukturze rodzajowej obrotów usługowych. Przekształcenia te są uwarunkowane całym kompleksem przemian zachodzących we współczesnej gospodarce i związanych ze wzrostem roli usług w gospodarkach narodowych, globalizacją gospodarki międzynarodowej, rozwojem postępu technologicznego w handlu usługami oraz liberalizacją międzynarodowych przepływów usługowych.

Oddziaływanie wspomnianych czynników wzrostu roli usług w wymianie międzynarodowej będzie nadal duże, co może skutkować również dalszym dynamicznym rozwojem handlu usługami nowoczesnymi. Wynikają z tego niezwykle istotne wnioski między innymi co do kształtowania specjalizacji eksportowej krajów ze wskazaniem na konieczność rozwoju nowoczesnych usług (na które popyt nadal będzie wzrastał na światowym rynku). Tymczasem utrzymywanie tradycyjnej struktury eksportu usług rodzi obawy, że pozycja takiego państwa będzie się pogarszała na międzynarodowym rynku.

¹⁰ Por. A. Zaorska, *Outsourcing i przenoszenie usług na świecie. Wnioski dla Polski*, „Gospodarka Narodowa” 2007, nr 1–2, s. 37–38.

¹¹ S.M. Szukalski, *Delokalizacja potencjału usług jako instrument wzrostu konkurencyjności gospodarki*, w: *Unia Europejska. Integracja, konkurencyjność, rozwój*, red. K.A. Kłosiński, Wyd. KUL, Lublin 2007, s. 74.

TRANSFORMATIONS IN INTERNATIONAL TRADE IN SERVICES

Summary

Nowadays awareness of the problems of trade in services is growing. This results from the fact that increase of services became an economic regularity and also a requirement of the development in the present world. Growing role of services in the world economy can be observed from the second half of the twentieth century, but particularly from the beginning of previous decade. The structure of international trade in services has changed during that period. The paper presents transformations in international trade in services and develops the issue of modern services.

Translated by Katarzyna Nowacka-Bandosz